

components are reproduced. The staff structure and content components of MD-4 «Hoverlia» military headquarters units are established. It is founded that each MD has received its own number and name. The author proved that in 1944–1946 there was a full-scale war against the OUN and UPA units against the Soviet repressive secret police and RA. That is when the rebels tried to apply offensive tactics against the Bolsheviks. It is found that departments numerically greatly increased, especially in the transition front, and the basis for the creation and growth of departments were old, well-trained part. It is revealed that in March 1944 the UPA ranks replenished even a large number of Ukrainian police, which in evacuated by the Germans territory the majority moved to the UPA with full armament and stores, among them were also quite a few people with good military training, which later became the UPA departments and subdivisions heads.

Key words: rebels, MD-4 «Hoverlia» UNS, command.

Отримано: 12.09.2015 р.

УДК 94(477) «164/195»: 323.113 (=161.2)

Василь Яблонський

КОНСОЛІДАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАЦІЙНИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ І ГЕТЬМАНСЬКИЙ РУХ (СЕРЕДИНА 1940 – ПОЧАТОК 1950 рр.)

Василь Яблонський. Консолідація українських еміграційних політичних сил і гетьманський рух (середина 1940 – початок 1950 рр.). У статті розглядаються взаємини між республіканським та монархічними політичними таборами української політичної еміграції через призму процесу реорганізації Державного центру Української Народної Республіки в екзилі в середині 1940 – початку 1950 рр.

Новий етап боротьби з більшовизмом, який розпочався після другої світової війни, потребував реального об'єднання зусиль еміграційних політичних сил. Шанс для такого об'єднання відкривався з ухваленням Закону про реорганізацію ДЦ УНР. Запропонована організаційна структура еміграційного передпарламенту враховувала інтереси існуючих політичних сил. Загальне партійне представництво базувалося на квотній основі за ідеологічною спрямованістю партій – від соціалістів до монархістів.

Останні були репрезентовані Союзом гетьманців-державників, лідери якого були незадоволені запропонованим квотним принципом в УНРаді, існуванням інституту президентства в екзилі та збереженням домінування державної традиції УНР.

Кілька раундів політичних консультацій між представниками гетьманців та іншими політичними силами не призвели до віднайдення консенсусу, що призвело до нового витка конфронтації та практично унеможливило контакти

між СГД та ДЦ УНР. Конструктивний політичний діалог був відсутній увесь повоєнний період, аж до проголошення незалежності України у 1991 році.

Ключові слова: Державний центр УНР в екзилі, Союз гетьманців-державників, Українська національна рада, повоєнна політична консолідація.

Василий Яблонский. *Консолидация украинских эмиграционных политических сил и гетманское движение (середина 1940 - начало 1950 гг.).* В статье рассматриваются взаимоотношения между республиканским и монархическими политическими лагерями украинской политической эмиграции через призму процесса реорганизации Государственного центра Украинской Народной Республики в эмиграции в середине 1940 – начале 1950 гг. Новый этап борьбы с большевизмом, который начался после второй мировой войны, нуждался в реальном объединении усилий эмиграционных политических сил. Шанс для такого объединения открывался с принятием Закона о реорганизации ДЦ УНР. Предложенная организационная структура эмиграционного предпарламента учитывала интересы существующих политических сил. Общее партийное представительство базировалось на квотной основе за идеологической направленностью партий – от социалистов к монархистам. Последние были представлены Союзом гетьманців-державників, лидеры которого были неудовлетворены предложенным квотным принципом в УНРаде, существованием института президентства в эмиграции и сохранением доминирования государственной традиции УНР.

Несколько раундов политических консультаций между представителями гетьманців и другими политическими силами не привели к консенсусу, что в целом привело к новому витку конфронтации и практически сделало невозможными контакты между СГД и ДЦ УНР. Конструктивный политический диалог отсутствовал весь послевоенный период, вплоть до провозглашения независимости Украины в 1991 году.

Ключевые слова: Государственный центр УНР в эмиграции, Союз гетьманців-державників, Украинский национальный совет, послевоенная политическая консолидация.

Проблема політичного згуртування українських еміграційних політичних сил стояла на порядку денному весь час їх діяльності. Українська еміграція діяла розрізнено і з великими внутрішніми суперечками в 1921–1939 рр. Не зникли вони і пізніше, в повоєнний час. Винятком може бути лише період середини 1940-х – початку 1950-х рр. Він цікавий насамперед тим, що навколо одного центру об'єдналися майже всі політичні сили в екзилі. Метою даної статті є вивчення політичної співпраці в зазначений період партій монархічного та республіканського спрямування, які вели свою діяльність від антагоністичних політичних режимів – УНР та Української Держави.

Дана тематика в українській історіографії – співпраця СГД та ДЦ УНР у повоєнний період, практично не розроблялася. У діаспорі було опубліковано декілька праць, зокрема роботи В. Маркуся та В. Маруняка¹, а також кілька ви-

дань під егідою Державного Центру УНР².

Прагнення до об'єднання зусиль української еміграції можна пояснити новою геополітичною ситуацією, яка склалася в Європі після другої світової війни та певним негативним досвідом взаємного поборювання, набутим у міжвоєнний період. Перша практична спроба створення всеукраїнського еміграційного політичного центру була зроблена ще 1941 р. у Кракові на Конференції української еміграції. Однак за свідченням одного із активних українських діячів того часу, Дмитра Андрієвського, «вона не могла вдатися, бо була хибно продумана і хибно переведена»³. Наступні дві зустрічі-консультації у відбулися у 1944 та 1945 рр. На першій з них були присутні А. Ливицький, П. Скоропадський, А. Мельник і С. Бандера. У серпні 1945 р. розмова була продовжена між представниками Державного центру УНР, СГД та обох частин ОУН. Наступний раунд переговорів припадає на березень 1946 р. Коло учасників було розширене до дев'яти партій. Однак справа зайшла в глухий кут, головним чином, через непоступливість ОУН(б). Попри те, що на цих нарадах не ухвалювалися спільні документи, такі зустрічі позначили нову тенденцію в середовищі емігрантських сил – до зближення та порозуміння.

Як стверджує один із активних творців еміграційної Української Національної Ради, Степан Баран, ідея її створення виникла на нараді представників демократичних еміграційних партій, яка відбулася 19 квітня 1947 року в Майнц-Кастелі⁴. Ініціатива скликання такої наради, як стверджує С. Баран, належала Президенту УНР Андрію Ливицькому. Нарада ухвалила створити – Національну Раду – еміграційний передпарламент, куди б увійшли представники всіх українських еміграційних партій, які обстоювали ідею незалежності України. Тоді ж було створено комісію з підготовки скликання УНРади, на чолі з экс-прем'єр-міністром УНР Ісаком Мазепою.

До праці в комісії були запрошені практично всі діючі політичні партії і вона розпочала свою роботу. За одними даними комісія провела своє перше засідання 23 травня 1947 року (за іншими – 12 вересня 1947 р). Остання дата наводиться у «Меморіалі у справі відношення ОУНр до УНРади», документі, який був підготовлений в УНРаді у першій половині 1950 р. Ми можемо також побачити розбіжності і у визначенні дати підписання представником ОУН(р) А. Рябишенком проекту «Тимчасового закону про реорганізацію Державного Центру УНР в екзилі»: С. Баран стверджує, що ця подія сталася 28 травня 1948 року, у «Меморіалі...» йдеться про 11 червня 1948 року. На нашу думку, або у «Меморіалі...» вкралася помилка, адже цей Закон вже був підписаний днем раніше Президентом А.Ливицьким, або тут йдеться про два різні підписання: 23 травня підписувався проект вироблений комісією, а 11 червня – політичними партіями парафувався уже підписаний Президентом Закон.

У перших засіданнях підготовчої комісії не брали участь представники СГД, ОУН(р) Степана Бандери та ОУН Андрія Мельника. Не дивлячись на це, комісія менше ніж за півроку виготовила перший проект статуту УНРади: з жовтня 1947 року було розпочато постатейне обговорення проекту Статуту.

Приблизно в цей час було також вирішено про повторне запрошення обидвох ОУН та гетьманців. Першими відгукнулися мельниківці і вже з 18 листопада 1947 року брали повноцінну участь у роботі комісії. З березня наступного року до участі в комісії зголосилися й представники ОУН (р).

Позиція ОУН С.Бандери відрізнялася від позицій інших політичних партій. Головна відмінність її полягала у тому, що останні наполягали на визнанні Української Головної Визвольної Ради (УГВР) Керівним центром визвольної боротьби на українських землях. Пропонуючи таку біцентричність і маючи визначальний вплив на УГВР, ОУН (р) претендувала, таким чином, на свою особливу роль в системі українських еміграційних владних органів. Попри те, що на ці умови не погоджувалися всі інші сили, які входили до комісії, ОУН (р) вирішила стати співзасновницею зреформованого Державного Центру. Схильність до такого компромісу, очевидно лежить у площині назріваючого на той час конфлікту між Закордонними частинами ОУН та Закордонним представництвом УГВР. Офіційна позиція ОУН (р) була викладена в спеціальному комунікаті. У ньому зазначалося, що «Організація Українських Націоналістів заявляє готовність увійти до Української Національної Ради на еміграції, не зважаючи на те, що дотепер між ОУН і іншими політичними угрупованнями, які входять до Української Національної Ради, не дійшло до узгодження української визвольної політики. За правильність цієї визвольної політики і її реалізацію ОУН буде змагатися на форумі Української Національної Ради.

Організація Українських Націоналістів визнаватиме переформований, оновлений і розбудований на широкій політичній і громадській базі відповідно до нинішніх вимог українського визволення, єдиний на еміграції Державний Центр Української народної Республіки зо всіма прерогативами, які повстають від такого визнання»⁵.

Ще більш складними були стосунки із СГД. Традиційно, упродовж тридцяти років, стосунки між гетьманським середовищем, які згодом став репрезентувати союз-гетьманців-державників і республіканським табором – Державним Центром у вигнанні були досить напруженими. Гетьманський табір, як сторона, що зазнала поразки у протистоянні з Директорією насторожено ставився до ініціатив політичних суперників. У СГД небезпідставно побоювалися підсилення «групи Лівіцького» і не бажали вступати у гру за чужими правилами. Власні пропозиції СГД, як правило, не сприймалися іншими політичними партіями.

Комісія уповноважила С. Барана, як найстаршого за віком свого члена, зконтактуватися із лідером СГД Данилом Скоропадським для ознайомлення його із напрацюваннями комісії, майбутньою структурою УНРади та її завданнями. Крім того, С. Баран просив Д. Скоропадського уповноважити чільних представників СГД на переговори про вступ гетьманців до комісії. «Незабаром д[окто]р С.Баран одержав від інж[енера] Д. Скоропадського листа такого змісту, що він вважає за доцільне створення на еміграції одного політичного осередку, але передбачає труднощі в його здійсненні, не подаючи, в чому ж саме полягають ці труднощі та які від себе ставить він пропозиції. Одним сло-

вом, це була дипломатична відмова на відповідь»⁶. Повторне запрошення представників СГД до співпраці сталося у січні 1948 року, коли до гетьманців звернувся Голова підготовчої комісії І. Мазепа.

Представники СГД В. Гришко, Д. Рознатовський та А. Кмета прибули на засідання комісії 6 лютого 1948 року. Подальшу участь своєї організації у роботі комісії вони обумовлювали кількома принциповими застереженнями. УНРада, на їхню думку, мала б постати не як еміграційний передпарламент, а як координаційний центр для узгодження діяльності політичних партій. Такий «Верховний орган» мав складатися із представників чотирьох різних ідеологічних напрямів. Очолювати УНРаду, на переконання гетьманців мав би колективний орган, а не одна особа. Неприйнятною для них була також і назва УНР. Застереження ці носили ультимативний характер і були відхилені усіма членами комісії. Після цього гетьманці не брали участі в роботі комісії.

Із включенням до роботи комісії представників ОУН і ОУН (р) до проекту статуту УНРади були внесені певні зміни. В остаточній редакції його було підписано повноважними представниками усіх політичних партій, які брали участь у роботі комісії 28 травня 1948 року. Свою остаточну назву – «Тимчасовий Закон про реорганізацію Державного Центру УНР в екзилі» (фактично конституції ДЦ УНР в екзині – В. Я.) – цей документ отримав 10 червня того ж року після підписання його Президентом УНР А. Лівіцьким. Комісія І. Мазепа, підготувавши проект регламенту та проект відозви першої сесії УНРади 15 липня 1948 року закінчила свою роботу.

Згідно «Тимчасового Закону...» «Органами Державного Центру Української Народної Республіки в екзині є: Президент УНР в екзині і його заступник з титулом Віцепрезидента, Уряд¹, і Українська Національна Рада»⁷. Структура УНРади передбачала утворення чотирьох політичних секторів. До соціалістичного сектору належали: Українська соціал-демократична робітничка партія (УСДРП), Українська партія соціалістів-революціонерів (УПСР), Українська соціалістично-радикальна партія (УСРП), Українська революційно-демократична партія (УРДП). Центро-демократичний сектор репрезентували Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) та Український національно-демократичний союз (УНДС). Націоналістичний сектор: Організація українських націоналістів (ОУН) та Організація українських націоналістів (революціонерів) (ОУН (р)). Четвертий сектор, монархічний мав би репрезентувати Союз гетьманців-державників (СГД). Перші три сектори нараховували по 12 мандатів, четвертий – 4. СГД впродовж всього існування УНРади так і не скористався своїм правом на включення до роботи еміграційного передпарламенту, залишаючись практично єдиним претендентом на ці вакантні місця. Ще на першій сесії голова УНРади Борис Іваницький зауважив, звертаючись, насамперед, до СГД: «Не всі політичні організації увійшли до Національної Ради. Двері для інших відкриті і даліше поширення Національної Ради та скріплення її внутрішньої будови нашою солідарністю й повною довір'я співпрацею – і

¹ Уряд, в силу свого еміграційного становища, називався Виконний (Виконавчий) орган.

стає одним з наших спільних обов'язків»⁸.

Попри це СГД практично не виявляв ініціативи щодо офіційних переговорів з УНРадою, тим більше не йшлося про його вступ до цієї інституції. Підтвердженням позиції СГД стала «Заява Союзу Гетьманців-Державників в справі консолідації українських політичних сил на еміграції» від 12 квітня 1949 року. У заяві наголошувалося на «непрезентативності УНР» і замість останньої пропонувався проект «Верховного Керівництва» в складі чотирьох осіб, з такими характеристиками концепцій: А. Лівіцький (республікансько-ліберально-соціалістично-марксистівська), С. Бандера (революційно-народницька), А. Мельник (провідницько-націоналістична) і Гетьманич Данило (Трудова Монархія)». Крім «Верховного Керівництва, мали б діяти Національна Рада, створена «шляхом виборів або анкетним порядком», та Виконний Орган, як екзекутива Н[аціональної] Р[ади]»⁹.

Свою позицію союз гетьманців-державників активно обстоював як у пресі так і на зустрічах з українською еміграційною громадою. Основними теревами боротьби за еміграційний «електорат» стали українські табори на території Західної Німеччини. Зокрема, активну пропагандистську діяльність розгорнули чільні представники СГД В. Євтимович та В. Гришко доводячи неправочинність і недоцільність існування ДЦ УНР в екзилі та пропагуючи гетьманський устрій у постбільшовицькій Україні¹⁰. Намагаючись протидіяти цій пропаганді у таборах розгорнули свою діяльність і партії, які входили до УНРади. Осібну позицію посідала ОУН (р).

Характерним тут є спосіб комунікації між СГД та УНРадою. СГД уникав безпосереднього звернення до чільних представників Державного Центру. Так, згадана Заява від 12 квітня 1949 р. була передана до УНРади через В. Мудрого як Голову Центрального представництва української еміграції, а не як заступника Голови Виконного Органу УНРади.

Інше звернення до УНРади було неофіційно поширене під час її засідання 23-27 червня 1949 року, у ньому також ігнорувалося керівництво УНРади¹¹. Документ за підписом В. Гришка та М. Овчинникова, які представляли Управу СГД у Німеччині та Австрії адресувався, оминаючи Президію, безпосередньо Сесії УНРади. Тут йшлося про те, що «Президія Національної Ради, як і Виконний Орган її до цього часу не зайняли становища до нашої Заяви, таке поступовання свідчить про небажання органів Національної Ради досягти завершення повної консолідації через включення до неї і СГД. Повідомляючи про це Пленум Української Національної Ради, Союз Гетьманців Державників, який щиро стремить до органічної і повної консолідації, підкреслює, що в разі, коли і Пленум Національної Ради не займе становища Заяви СГД, цим самим скріпиться думка, що і ціла Національна Рада не шукає шляхів до порозуміння, в наслідок чого витвориться ситуація, відповідальність за яку паде на Національну Раду»¹².

Сесія УНРади, за поданням своєї адміністративно-політичної комісії 27 червня 1949 р. ухвалила постанову у справі участі СГД в УНРаді¹³. Із її тексту видно, що УНРада не вважала згадані нами документи від 12 квітня та 25 червня

1949 р. офіційними зверненнями союзу гетьманців-державників щодо вступу до УНРади. Президія УНРади робила висновок, що «що СГД відкидає рацію правного пов'язання УНРади з законами і органами УНР, впливає, СГД сам собі унеможлиблює участь в УНРаді»¹⁴. При цьому наголошувалося на готовності продовжити переговори на умовах УНРади.

В одній із аналітичних записок, підготовлених у Державному центрі, наголошувалося «що одною з головних причин, що відхиляє групу СГД від участі у державно-відповідальній акції разом з другими політичними групами, що творять нині Державний Центр УНРади, є пов'язання монархічної концепції СГД з родом бувшого гетьмана Павла Скоропадського». Далі йшлося, що «виразно видно нічим не умотивовані династичні концепції в данім випадку і в історії гетьманської України, взагалі»¹⁵. На підтвердження такої позиції в усіх офіційних документах УНРади не вживалося прийняте в СГД титулування її лідера – «Гетьманич», а натомість, Д. Скоропадського величали уживаним в республіканському середовищі зверненням «інженер».

Сторони не бажаючи поступитись своїми поглядами і намагаючись зберегти політичне обличчя, радше виконували певний ритуал, ніж намагалися домовитися. СГД, усіяко уникаючи визнання вже існуючого Державного Центру, поспішала зняти з себе відповідальність за зупинення об'єднавчих процесів в еміграційному середовищі. УНРада, володіючи політичною ініціативою, намагалася змусити гетьманців діяти за своїми правилами.

Погляди, які панували в УНРаді стосовно СГД, досить повно передав, згадуваний нами «мельниківець» Д. Андрієвський. Ось що він пише. «В справі УНР є моменти, які можуть і мусять бути продискутовані, особливо коли мова про вдосконалення самої установи і про її діяльність. Але її правно-моральні підвалини треба уважати пози дискусією. Факт неучасті в УНРаді СГД <...> дещо послаблює моральні позиції її і то без огляду на вагу і чисельність тої групи. Відсутність там групи консерватистів відбирає українському національному фронтові суцільність і повноту. В цім полягає шкода, вчинена гетьманцями національно-державній справі, але яку не тяжко направити. <...> Гетьманці вважають, що приступлення їх, монархістів, до цієї «республіканської» установи (УНРади – В. Я.) було би рівнозначне з їх політичною смертю. Тим часом відомо, що італійські чи французькі монархісти належать до республіканських парламентів їх країн і тим самим себе політично не убивають»¹⁶.

Філадельфійський часопис «Америка», який складно пов'язати із тим чи іншим політичним табором у жовтні 1948 р. писав: «Як звісно, еміграційна група Союзу Гетьманців-Державників покищо не вступила в склад Укр[аїнської] Нац[іональної] Ради на скитальщині. Вина в тім – нашу думку – по обох боках: українських соціалістів різної масті та зв'язаних з ними націоналістів табору полк[овника] Мельника, як і Гетьманців, що ставлять справу не політично а ідеологічно – цебто не як квестію практичної політики, а як питання принципів ідеології. На наш погляд вони могли і повинні були прилучитись до УНРади з відповідними застереженнями та могли, будучи в ній, переперти такі зміни,

які вказані і які лиш скріпили б українську єдність і авторитет Ради»¹⁷.

Однак справа тут не стільки в різних підходах до сторін концептуального бачення та принципів творення української державності: республіканській чи монархічній формі правління. Коріння такого неприйняття і, як наслідок, неготовності до співпраці та компромісу, очевидно, слід шукати у способі приходу до влади Гетьманату у квітні та Директорії у листопаді-грудні 1918 року. А те, що і монархічна і республіканська форми правління так і не відбулися в Україні в 10-20-х роках минулого століття, поступившись місцем більшовицькій диктатурі, лише додавало аргументів сторонам у безкомпромісній полеміці та взаємних обвинуваченнях.

Таким чином, у другій половині 1940 – початку 1950 років українська політична еміграція фактично втратила реальний шанс на створення спільного фронту національно-визвольної боротьби проти комуністичного режиму. Як ми бачимо, партійні інтереси різних політичних груп, досить часто брали верх над загальноукраїнськими. На нашу думку, було б неправильно покладати одноосібну відповідальність за припинення політичного діалогу на якусь із протиборчих сторін. Однак, ми можемо констатувати що і СГД і різною мірою політичні партії із середовища УНРади, до кінця не використали всі можливості у досягненні компромісу.

Неучасть української політичної сили консервативного, монархічного спрямування в еміграційному передпарламенті демонструвала не стільки неповну репрезентативність цієї інституції, стільки низький рівень відповідальності і сформованості української національної еліти, нездатної подолати минулі політичні суперечності заради спільної мети – здобуття незалежності власної держави.

Примітки:

¹ Маркус В. Українські політичні партії на еміграції в 1945–1955 роках / В. Маркус // Сучасність. – 1984. – Ч.10. – С. 64-79; Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні / В. Маруняк – Мюнхен: Академічне вид-во д-ра Петра Белея, 1985. – Т. I. – С. 240-241.

² Рудницький Я. ДЦ УНР в екзилі між 1941 і 1991/2 роками / Ярослав Рудницький. – Оттава, 1995; Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі: статті і матеріали / Зредагували Любомир Р. Винар і Наталія Пазуняк. – Філядельфія; Київ; Вашингтон: Фундація ім. С. Петлюри: Веселка, 1993.

³ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 5235. – Оп. 1. – Спр. 40. – Арк. 29.

⁴ Неділя. – 1949. – 7 серпня.

⁵ Українська трибуна. – 1948. – 13 червня.

⁶ Українська Національна Рада: Документи, матеріали, статті, інформації. – Лондон: 1949. – С. 3.

⁷ Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі. – С. 311.

⁸ ЦДАВО України. – Ф. 5235. – Оп. 1. – Спр. 30. – Арк. 7.

⁹ Там само. – Арк. 8.

- ¹⁰ Там само. – Арк. 5.
- ¹¹ Там само. – Спр. 58. – Арк. 51.
- ¹² Там само.
- ¹³ Там само. – Спр. 30. – Арк. 8.
- ¹⁴ Там само.
- ¹⁵ Там само. – Арк. 7.
- ¹⁶ Там само. – Спр. 40. – Арк. 29.
- ¹⁷ Америка. – 1948. – 22 ЖОВТНЯ.

Vasyl Yablonsky. Consolidation of Ukrainian Immigration Political Forces and Hetman Movement (mid 1940s – beginning of 1950s). *This article analyzes the relations between republican and monarchy political supporters in Ukrainian political immigration in the context of reorganization of State Center of Ukrainian People's Republic in exile in the mid of 1940s – beginning of 1950s.*

New stage of fight with bolshevism, which began after the Second World War, needed real consolidation of emigration political forces. The chance for such consolidation was created by the adoption of the Law on Reorganization of State Center of Ukrainian People's Republic. The suggested organization structure of emigration before-parliament took into consideration interests of existing political forces. General party representation was based on quota principle by ideology of parties – from socialists to monarchists.

Monarchists were to be represented by the Union of Hetmanists-Statists. But its leaders were disappointed by the quota principle in Ukrainian People's Republic Rada, by the institution of President in exile and continuing of domination of state tradition of Ukrainian People's Republic.

Several political negotiations between representatives of hetmanists and other political forces didn't lead to consensus, which was followed by new confrontation and made almost impossible any further contacts between Union of Hetmanists-Statists and State Center of Ukrainian People's Republic. There was no constructive political dialogue for the whole after-war period up to declaration of independence of Ukraine in 1991.

Key words: *State Center of Ukrainian People's Republic in exile, Union of Hetmanists-Statists, Ukrainian People's Republic Rada, constructive political dialogue for the whole after-war period.*

Отримано: 6.09.2015 р.